

**T.C. Cumhurbaşkanı
Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve
Beraberindeki Kısıtlı Katılımlı
Özel Sektör Heyeti'nin Bosna Hersek Ziyareti**

20 Mayıs 2015

Sonuç Raporu:

T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Beraberindeki Kısıtlı Katılımlı Özel Sektör Heyeti'nin Bosna Hersek Ziyareti

T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 20 Mayıs 2015 tarihinde Bosna Hersek'e gerçekleştirdiği resmi ziyarete DEİK organizasyonu ile kısıtlı katılımlı bir özel sektör heyeti eşlik etti. Sayın Cumhurbaşkanımıza ziyaretinde ayrıca Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehdi Eker ve üst düzey bürokratlar katıldı.

DEİK tarafından hazırlanan bu çalışmada iş heyetinin programı kapsamında gerçekleşen görüşmeler ile Bosna Hersek'teki iş ve yatırım imkânları hakkındaki değerlendirmeleri bulabilirsiniz.

TÜRKİYE ÖZEL SEKTÖR HEYETİ TEMSİLCİLERİ

#	AD - SOYAD	KURUM-ÜNVAN
1	Ömer Cihad Vardan	DEİK Başkanı
2	İdil Yiğitbaşı	DEİK Yönetim Kurulu Üyesi / Yaşar Holding YK Üyesi
3	Ebru Özdemir	DEİK Yönetim Kurulu Üyesi / Limak Holding YK Üyesi
4	Selman Ulusoy	DEİK / Türkiye-Bosna Hersek İş Konseyi Başkanı
5	Celal Koloğlu	Kolin İnşaat YKB / INTES Başkanı
6	Ethem Sancak	BMC YKB
7	Hamdi Akın	Akfen Holding YKB
8	Nurettin Eroğlu	Eroğlu Holding YKB
9	Mehmet Cengiz	Cengiz Holding YKB
10	Ahmet Akça	Turkcell YKB
11	Aslı Özelli	DEİK Genel Sekreter Yardımcısı

BİGMEV ziyareti

Saraybosna'da programın ilk bölümünde Türk iş heyeti Bosna Hersek ile İlişkileri Geliştirme Vakfı (BİGMEV) ofisinde Bosna Hersek'te İş Yapma Kültürü sunumu yapıldı. Aynı zamanda merhum Aliya İzetbegovic'in restore edilmiş evi olan ofisin müze olan bölümü ziyaret edildi. Bosna Hersek'le ilgili olarak <http://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/6104> linkinde yer alan sunumda iki ülke hukuki alt yapısı, finansman imkanları ve temel ekonomik göstergeler Türk heyeti ile paylaşıldı.

BİGMEV ziyaretinin ardından son dönemde gerçekleşen bir Türk-Boşnak ortak yatırımı olan Liva Enerji d.o.ö'yu ziyaret edildi. Ziyaret sırasında ana kartlara (PCB kartlarına) komponentlerin dizilimi konusunda dünya standartlarında sıfır hata konsepti ve takip edilebilir üretim teknolojisi ile üretim yapacak SMD hattı kurulumunun tamamlanması ile ileri teknolojik düzey ana kart tasarlanmasına, Ar-Ge'sine ve üretimine başlanan 10 milyon ABD Doları değerindeki yatırımın ülke ekonomisine katkılarına dair bilgi verildi. Bosna Hersek'te yerel partnerle "greenfield" olarak yapılan yatırım sürecinde yaşanan tecrübeleri paylaşan DEİK/Türkiye-Bosna Hersek İş Konseyi Başkanı Selman Ulusoy daha sonra katılan firmaların sektörlerine dair fırsatlara dair bilgi verdi.

İŞ heyeti bu tesis ziyaretinin ardından Bosna Hersek Başkanlık Binasında verilen resmi ögö yemeğine katıldı. T.C.Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci, Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanı Mehdi Eker ve T.C. Saraybosna Büyökelçisi Cihad Elginay'ın Türk resmi kanadını temsil ettiği çalışma yemeğinde Bosna Hersek Federasyonu Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri Mladan Ivanic (dönem başkanı), Dragan Covic, Bakir Izetbegovic, Bosna Hersek Bakanlar Kurulu Başkanı (Başbakan) Denis Zvizdic, Başbakan Yardımcısı Mirko Sarovic, Maliye Bakanı Vjeroslav Bevande, Bosna Hersek Federasyonu Başbakanı Fadil Hovatic ve Bosna Hersek'in Türkiye Büyökelçisi Damir Dzanko katıldı.

AçılıŐ konuşmasını gerçekleŐtiren Başbakan Denis Zvizdic, Bosna Hersek'e dair kısa bir bilgilendirme yaparak Türkiye'nin ekonomik gücüne istinaden Bosna Hersek'in öncelikli sektörlerini tanıtarak daha yakın bir ekonomik işbirliği hedeflediklerini belirtti. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Türk özel sektörüne sırayla söz vererek heyetkilerin faaliyet alanlarını ve Bosna Hersek'te yapılabileceklerle dair interaktif bir bölüm gerçekleŐtirdi.

- Katılan Türk müteahhitlik sektörü firmaları kendi faaliyetlerine dair sunumlarında başta hidroelektrik santral ihaleleri, havalimanı projesi, elektrik dağıtım hatları ihalesi, Pan Avrupa 5.koridoru projelerine ilgi gösterdiklerini vurguladı.
- 2010-2020 Turizm geliştirme projesi kapsamında heyette bulunan Türk firmaları turizm konusunda ihtiyaç duyulan şehir, dağ, kültür turizmi otel yapımı-iŐletmeleri için görev almaya hazır olduklarını aktardı. 2017 Kış Olimpiyatlarının Bosna Hersek'te düzenleneceğine dikkat çekildi.
- Bosna Hersek'te olası üniversite, şehir hastanesi, medya kuruluşu yatırımları ve özelleŐtirmelerine de dahil olunabileceği eklendi. Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan tarafından

2014 yılında 400 bini aşkın Sağlık turistini ağırlayan Türkiye’de sağlık yatırımlarına dair bilgi verildi.

- Heyette tekstil-konfeksiyon sektöründe faal firma için özelleştirme portföyünde yer alan firmaların uygun fırsatlar sunabileceği Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan tarafından iletili. Ayrıca kalifiye iş gücü
- Gıda – süt ürünleri, balıkçılık alanlarında faaliyet gösteren Türk firması için Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan tarafından 700.000 ton süt üretimi olan ve önemli fırsatlar sunan Bosna Hersek’te yapılacak bir yatırım ile AB ülkelerine ihracatında mümkün olacağı aktarıldı.
- Telekom sektöründe bir özelleştirme öngörüldüğü takdirde bu konunun da takipçisi olunacağı aktarıldı.
- Savunma sanayinde ve otomotiv sektöründe faal firmanın bu konuda özelleştirilmesi planlanan tesislerle ilgilendiği belirtildi.
- Bankacılık sektöründe Bosna Hersek’te Genel Müdürlük yapımına başlayan Ziraatbankası Genel Müdürü Hüseyin Aydın ise savaş sonrası ülkeye dönüşü teşvik etmek üzere 700 milyon KM tahsis edildiği ve 100 milyon avroluk bölümün kullanıldığını aktarıldı.
- DEİK Başkanı Ömer Cihad Vardan tarafından işadamları heyetine ilave DEİK bünyesinde üye firmalarında bu konudaki ilgilerini artırmaya yönelik çalışma yapılmaya hazır olduğu vurgulandı. 118 ülke bazlı iş konseyine ilave sektörel iş konseyleri arasında yer alan Enerji İş Konseyi ve Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseylerinin Bosna Hersek’e yönelik çalışmalarını teşvik edeceğini aktardı.

Özel sektörün tanıtımı ardından Bosna Hersek Başbakanı Denis Zvizdic, Türk firmalarına bürokratik engelleri aşmak üzere çözümler önermeye hazır olduklarını ve bir yıl tamamlanmadan bu görüşmeye konu olan birkaç projenin gerçekleşmesini arzu ettiklerini aktardı.

Bosna Hersek Federasyonu Başbakanı Fadil Hovatic tarafından yapılan ve [Presentation BH-TR 20052015_EN.pdf](#) linkinde yer alan Bosna Hersek tarafından yenilenebilir yağ, un ve şeker’in ihracatını artırmak istedikleri, et ihracatını geçiciden kalıcı bir programa geçirmek istediklerini, mobilya konusunda önemli hammaddeye sahip ülkenin potansiyelini değerlendirmek için ortaklaşa çalışmaya hazır olduklarını, savunma sanayinde eskisi kadar aktif olmadıklarını, kömür-inşaat demiri-alüminyum profil ve hijyen kağıt yatırımı ihracatı ile ilgilendiklerini belirtti. Yatırım kapsamında ise özelleştirme sürecinde olan hayvancılık, süt ürünleri, otelcilik, ayakkabı sanayi, ev gereçleri tesislerini teklif edebileceklerini ekledi.

Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi dönem Başkanı Mladen Ivanic tarafından yap işlet devret modeli tamamlanması planlanan termik santraller için 7 yıl planladığı ifade edilince, Türk resmi ve özel sektörü bu planlanmanın çok daha öncesinde bitirmenin mümkün olduğu vurgulandı.

Demiryollarında lokomotif kiralaması konusunda istekli olduğunu belirten Bosna tarafı aynı zamanda ağır top üreten tesisin %55 özelleştirmesi için görüşülebileceğini ekledi. Tank motoru ve uçak motoru üreten fabrikanın çalıştığı ancak verim alınmadığı ifade edildi.

Yapılan sunum [Presentation BH-TR 20052015_EN.pdf](#) linkinden erişilebilir.

Ekonomi Bakanı Sayın Nihat Zeybekci tarafından 2014 yılı başında yaptığı ziyaret kapsamında gözlemlendiği hususlara çözüm amacıyla 4 konu dile getirildi.

- Serbest Ticaret Anlaşması- STA kapsamını genişletmek (böylece tarım-gıda ticareti süreklilik gösterir)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması -YKTK’yı geniş kapsamlı revize ederek Türk yatırımcıya güven ortamı tesis etmek

- Sigorta primini çifte vergilendirmeyi engellemek
- Yağlı tohum ve et üreticilerinin Türkiye'ye ithalatında 3.ülkelerin Bosna Hersek'i ticareti yönlendirme için kullanmasına engel olmak.

Çalışma yemeğinin ardından Ziraat Bankası tarafından yerel KOBİ'lere sağlanan kredilere dair anlaşma törenine geçildi. Törende 50 anlaşma imzalandı ve Bosna Hersek KOBİlerine verilen destek ile her gruba hitaben yapılan çalışmalara dengeli yaklaşıldığı vurgulandı.

İşadamları heyetini aynı gün akşam Bosna Hersek Federasyonu Başbakanı Fadıl Hovatic ev sahipliğinde bir çalışma yemeğine konuk oldu. Akşam yemeğine ayrıca olası işbirliklerinde yerel partner olabilecek Bosnalı firmalar katıldı. Özellikle tekstil, savunma sanayi ve enerji konularında işbirliği fırsatları ele alındı.

Akşam Yemeğine Katılan Bosna Hersek Heyeti

1. Fadil Novalic, Prime Minister of Federation of Bosnia and Herzegovina (industry expert: automotive industry, metal industry, military industry)
2. Amra Djendusic was translating in Turkish, she's a legal expert, currently working for a public company within military industry
3. Samir Iskrlic, Director of Prime Minister's Office
4. Jasmin Bucu, executive director at public company „Autoceste FBiH“, specialized in construction of highway 5c
5. Elvedin Grabovica, general director of public company „Elektroprivreda“, national electric company
6. Enis Dzafic, executive director at „Zeljeznice FBiH“, national railway company
7. Rusmir Hrvic, general manager of „Klas“, private company heavily engaged in food industry
8. Asja Niksic from Chairman's Zvizdic Office
9. Semsudin Dedic, Minister for agriculture, forestry and water resources
10. Semsudin Suljkanovic, industry expert (food: oil, sugar, flour)

Türkiye İŞ Dünyası için Bosna Hersek'teki İŞ Fırsatları

Özelleştirme

Bosna Hersek Federasyonu Özelleştirme İdaresi tarafından 22.12.2014 tarihi itibarıyla hazırlanan ve 2015 yılı Őubat ayında Bosna Hersek Federasyonu Hükümetince kabul edilen 2015 yılı Özelleştirme Planı kapsamında birkaç defa özelleştirme için kamu çağrıları yapılmıŐ ancak satılamamıŐ/özelleŐtirilememiŐ, devlet sermayesi/hisseleri azınlık olan ve ayrıca geçmiŐ dönemde olumsuz sonuçları ve belirgin bir sermaye düşüŐü kaydedilen Őirketler dahil edilmiŐtir.

2015 yılı Özelleştirme Planı kapsamında azınlık devlet hisseleri özelleştirilmesi öngörölen Őirketler:

- Bosnalijek d.d. Sarajevo,
- Energopetrol d.d. Sarajevo,
- Energoinvest d.d. Sarajevo,
- Aluminij d.d. Mostar,
- Hidrogradnja d.d. Sarajevo,
- Remontni zavod d.d. Travnik,
- Őipad export-import,
- Őeljezara Zenica,
- KTK d.d. Visoko,
- Agrokomerc d.d. Velika KladuŐa,
- Konfekcija Borac dd. Travnik,
- Fabrika duhana (tobacco factory) Mostar,
- PS Vitezit and Holding company Putevi BiH Sarajevo.

Özelleştirme modelleri konusndaki kararların Bosna Hersek Federasyonu Hükümeti tarafından önümüzdeki dönem içerisinde belirlenmesi beklenmektedir.

2015 yılı Özelleştirme Planı konusunda ayrıntılı bilgiye www.apf.com.ba/apf_aktuelnosti/?id=3020 adresinden ulaŐılması mümkün bulunmaktadır.

Başlıca Sektörler

Bosna Hersek ekonomisinin rekabet gücü yüksek olan sektörleri, enerji, metal, orman ürünleri ve madencilik, aynı zamanda sanayi ürünlerindeki artışa etki eden başlıca sektörlerdir. Bu sektörlerin diğer bir önemi ise en yoğun yabancı yatırım çeken sektörler olmasıdır. Bosna Hersek Yabancı Yatırımları Geliştirme Ajansı-FIPA; gıda ve gıda işleme, otomotiv, bankacılık ve finans, inşaat, enerji, ormancılık ve ağaç ürünleri, biliŐim teknolojileri, maden ve metal işleme, turizm ve tekstil sektörlerini yatırım için cazip sektörler olarak belirtmektedir.

UlaŐtırma ve Enerji: Bosna-Hersek'in ulaşım sistemi savaş sırasında büyük ölçüde zarara uğramıŐtır. 777 km'si elektrikli trenler için hazırlanmıŐ, 94 km'si çift hatlı tren yollarının toplam uzunluğu 1,030 km'dir. 22,600 km uzunluğundaki karayolunun 3,788 km'si ana arterler, 4,103 km'si bölgesel yollar ve 13,851 km'si yerel yollardan oluşmaktadır ve büyük ölçüde hasar görmüŐtür.

Avrupa'yı Adriyatik'e bağlayan en kısa güzergah, Bosna Hersek ve Sırbistan üzerinden geçmektedir. PanAvrupa 5 Koridoru Ploče limanından BudapeŐte'ye kadar 810 km uzunluğunda bir otoyoldur. AB ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından finansman kaynağı sağlanan projenin yol

yapımına başlanmış ve bugüne kadar yaklaşık 50 km'lik kısım tamamlanmıştır. Ayrıca, söz konusu projeye danışmanlık hizmeti sağlanması konusunda Dünya Bankası grubu kuruluşu olan IFC ile sözleşme imzalanmıştır. Projenin finansmanı konusunda uluslararası arayışlar devam etmektedir. Koridor Vc Projesi'nin hayata geçirilmesi konusunda Bosna Hersek ve uluslararası toplumda önemli ölçüde kararlılık bulunmaktadır.

Bosna Hersek'te kuzeyden Bosanski Brod'dan başlayarak, batıda Bosna Hersek sınırının hemen yakınındaki Hırvatistan'ın Ploce limanında biten, nihai amacı Budapeşte'yi Ploce limanına bağlamak olan, yaklaşık 75 km'si tünel ve 33 km'si köprü olmak üzere 336 km uzunluğunda olması ve 3 milyar Euro'ya mal olması beklenen söz konusu Koridor VC Otoyol Projesi, Bosna Hersek'in en büyük kalkınma projesi olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu Proje'nin 2017 yılında tamamlanması öngörülmekte olup kısmi lotlar halinde ihaleye çıkarılmaktadır. İlk defa bir Türk firması (Cengiz İnşaat) 2012 yılında 3 lot ihaleyi kazanmıştır.

Türkiye ile Bosna Hersek arasında karayolu taşımacılığı faaliyetleri, 14.01.2002 tarihinde iki ülke arasında imzalanmış olan Uluslararası Karayolu Taşımacılığı anlaşma hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir.

Saraybosna Uluslararası Havaalanı dışında Banja Luka, Mostar ve Tuzla'da havaalanları bulunmaktadır. Ülkenin havayolu şirketi, Air Bosna, 2003 yılında iflas etmiş olup 2005 yılında devlet desteği ile BH Airlines adı altında yeniden faaliyete başlamıştır. 2009 yılına sonuçlanan BH Airlines ihalesini THY kazanmış ve BH Airlines'ın %49 hissesini satın alarak "yönetici ortak" olmuştur. Ancak bu ortaklık 2012 yılında sona ermiştir.

Sava nehri ve Brcko limanı, Tuna nehri bağlantılı nehir taşımacılığı projesinde önemli bir konuma sahiptir ve İstikrar Paketi başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş yakından gözlemlenmektedir. Sava nehri üzerinde Brcko limanının yanı sıra Bosanska Gradiska, Bosanski Brod, Orasje limanları bulunmaktadır. Brcko limanının genişletilmesi ve modernizasyonu için yapılan fizibilite çalışması tamamlanmıştır. Temmuz 2006 tarihinde uluslararası liman statüsü kazanan Brcko limanından Tuna ve Sava nehirleri vasıtasıyla Karadeniz'e çıkış mümkündür.

2014 yılında meydana gelen büyük sel felaketi ulaşım yollarını 464 milyon KM tutarında zarara uğratmıştır. Havaalanlarındaki hasar 0.5 milyon KM civarında olduğu tahmin edilmektedir. Dünya Ekonomi Forumu'nun Küresel Rekabetçilik Raporu'nda, 2012 ve 2014 yılları arasında yol kalitesinde yapılan geliştirmeler göz önüne alındığında, Bosna Hersek 144 ülke içerisinde 134. Sıradan 104. Sıraya yükselmiştir. Ancak, Mayıs 2014'teki sel felaketi ulaşım ağlarını olumsuz yönde etkilemiş ve dolayısıyla yol kalitesinin geliştirilmesine tekrar ihtiyaç duyulmaktadır.

Yıl boyunca güçlü akıntılar sonucu, su seviyesinde ve derinliğinde büyük değişiklikler olduğu için Sava Nehri boyunca güncel deniz yolculuğu koşulları zor olmaktadır. Belirli bölgelerdeki ağır sedimentasyonlar, nehir yatağının bakım eksikliğiyle de birleşince, taşımacılığa elverişli alanın azalmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla nehir yoluyla taşınan trafik hacimleri büyük bir düşüş olmaktadır. Sava Nehri'nin rehabilite edilmesi sadece Bosna Hersek için değil, Hırvatistan ve Sırbistan için de faydalı olacaktır.

Bosna Hersek, Avrupa'nın en büyük hidroelektrik enerji üretim kapasitesine sahip ülkelerden biridir. Dağlık yapısı ve yıllık 110 cm'ün üstündeki yağış ortalaması, ülkede çok sayıda hidroelektrik santral yapımına imkan sağlamaktadır. Halen mevcut elektrik üretimi ülke ihtiyacını karşıladığı gibi Hırvatistan ve Slovenya'ya da ihraç edilmektedir. Bosna – Hersek'te Neretva, Trebisnjica, Drina, Vrbas gibi bölgelerde 16 hidroelektrik santrali bulunmaktadır.

Bosna-Hersek Enerji Şartı Konferansı üyesidir. Enerji Şartı Antlaşmasını ve PEEREA Protokolünü imzalamış olup çeşitli doğal enerji kaynaklarına sahiptir. Ülkenin hidroelektrik potansiyeli 6000 MW'ın üzerinde tahmin edilmekte olup, Linyit rezervlerinin yaklaşık 2,3 milyar ton olduğu tahmin

edilmektedir. Önemli boyutta rüzgar enerjisi potansiyeline sahip olan Bosna – Hersek’in biyo enerji ham madde kaynaklarının da 1,5 milyon m³ (orman / ahşap sanayi artıkları) olduğu tahmin edilmektedir.

Ülkenin enerji sektöründeki üretim, iletim ve dağıtım kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik BH Power III projesi Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından finanse edilmektedir. Toplam değeri 50 milyon Euro olan proje Siemens Avusturya tarafından üstlenilmiştir.

Bosna Hersek’te doğal gaz kullanımı yaygın değildir, Tüketilen gazın tamamı Rusya Federasyonu’ndan ithal edilmekte, Ukrayna, Macaristan ve Sırbistan üzerinden Bosna Hersek’e ulaşmaktadır.

RS Hükümeti tarafından 2006 yılı sonunda Bosanski Brod petrol rafinerisi, Modrica motor yağı fabrikası ve Petrol (petrol istasyonları) özelleştirilme yoluyla Rus Zarubezhneft’e satılmıştır. AB mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde satılan petrol ürünleri içerisinde kükürt değerlerinin düşülmesi öngörülmesine karşılık Bosanski Brod rafinerisinde üretilen petrolün düşük kaliteli olması (kükürt içeriğinin fazla olması) nedeniyle bu konu uzun süre gündemi meşgul etmiştir.

Federasyon’da enerji şirketi Energopetrol ‘un %67’si Macar (MOL) ve Hırvat (INA) ortaklığına satılmıştır.

Bosna Hersek’te enerji şebekesi tahribatı yalnızca Bosna Hersek vatandaşlarını elektrik temininden mahrum bırakmakla kalmamış, aynı zamanda Güneydoğu Avrupa enerji şebekesini Batı Avrupa’dan kesmiştir. Yüzlerce kilometrelerce güç hattı, iletim istasyonları ve termo ve hidroelektrik santralleri Dünya Bankası ve içlerinde ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Alman Kalkınma Bankası olan işbirlikçi kuruluşlar tarafından finanse edilen dört enerji projesince 1996 yılından beri rehabilite edilmektedir. Bugün, Bosna Hersek aşırı üretim ve ihracat potansiyeli ile bölgedeki birkaç ülkeden biridir. 2014 yılındaki sel, üretim tesislerinde, iletim ve dağıtım şebekelerinde, kömür madenleri ve petrol terminallerinde zarar ve kayıplara yol açmıştır.

Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Ahşap ve Ağaç Ürünleri: Bosna-Hersek, 300 milyon metreküp ormanlık arazisi ile Eski Yugoslavya’nın en büyük ormanlık arazisine sahip ülkesidir ve bu arazinin büyük bir bölümünde meşe ve kayın ağacı yer almaktadır. Ağaçların büyük bir bölümü mobilya sektöründe değerlendirilirken, kutulama ve diğer alanlarda da kullanılmaktadır. RS’nin bu sektörde faaliyet gösteren 6 işletmesi 2001 Ocak ayında özelleştirilmiştir.

Bosna-Hersek’te yaklaşık 1500 civarında ağaç işleme ve 50 civarında mobilya yapım atölyesi/fabrikası bulunmaktadır. Bosna-Hersek daha çok ağaç işleme ve mobilya yapımında kullanılan makinelere ihtiyaç duymakta olup, bu tür makine ihtiyacının önemli bir kısmını Türkiye’den karşılamaktadır. Ayrıca mobilya yapımında kullanılan menteşe, kulp, düğme gibi çeşitli mobilya yan sanayi ürünlerini de ülkemizden temin etmektedirler.

Zenica – Doboş bölgesinde yer alan Natron Maglaj kağıt ve karton işleme fabrikası Kastamonu Entegre A.Ş. tarafından satın alınmıştır.

Madencilik: Kömür, demir cevheri, çinko, boksit, kurşun, tuz ve çin kili açısından zengin olan Bosna-Hersek’te 3.8 milyar ton kömür rezervlerinin yüzde 60’ını linyit oluşturmaktadır. Başlıca kömür işleme tesisleri Tuzla, Zenica, Ugljevik ve Gacko’da bulunmaktadır. Linyit rezervleri Kreka, Gacko ve Stanari bölgelerinde bulunmaktadır. Kömür madenlerinin işletmeciliği Orta Bosna Kömür Madenleri ve Tuzla Kömür Madenleri adlı iki kuruluş tarafından yürütülmektedir. Yaklaşık 30 kömür madeni 17.9 milyon ton üretim gerçekleştirmektedir, savaş sırasında birçok maden tahrip olmuştur.

Jablanica, Ljubbiya, Radovan ve Vares’de toplam 750 milyon ton demir madeni filizi mevcuttur. Zenica’da savaş öncesi yılda 1.85 milyon ton çelik işleme kapasitesine sahip tesisler son yıllarda ancak yılda 100 bin ton üretebilmektedir. Zenica Metal İşletmesi Kuveyt Yatırım Otoriterisiyle birlikte metal üretimini içeren bir ortaklık kurmuŐtur.

Srebrenica, Olovo ve Vares bölgelerinde bol miktarda kurşun ve çinko, Mostar, Zvornik ve Vlasenica’da da toplam 41 milyon ton boksit rezervi bulunmaktadır. Boksit madeni yüzde 50 alüminyumoksit ve yüzde 5 silikonoksit içermektedir. Ana rezervlerin yakınında Mostar ve Zvornik’de alüminyum fabrikaları bulunmaktadır. Aluminium Pechiney(Fransa)’in dizayn ve mühendislik konularında verdiği teknik destek sonucu, üretimi 2000 yılında 100.000 tona çıkarmayı başaran Mostar Alüminyum İşletmesi’nin İsviçre, Almanya, İtalya, ABD ve Hırvatistan’a yaptığı ihracat ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Başlıca alıcılar arasında Daimler Benz ve Fiat yer almaktadır.

Gıda İşleme Sanayi: 1990 yılında ülkede 2,5 milyon hektar toprak işlenmekte ve savaŐtan önce yılda 140 bin ton elma, armut, erik, őeftali ve çilek, 1.4 milyon ton tahıl (mısır ve buğday ağırlıklı), 450 bin ton sebze (ağırlıklı patates) üretimi yapılmaktaydı. Őu anda ise Bosna Hersek’in tüm ithalatının dörtte birini gıda ürünleri oluşturmaktadır. Savaş sırasında büyük ölçüde tahrip olan tarımsal üretim ve dağıtım sisteminin ıslahı için uluslararası finans kuruluşlarının çalışmaları sürmektedir.

Gıda ihtiyacının önemli bir bölümünü ithal etmek durumunda kalan Bosna-Hersek’de gıda işleme sanayi gelişme potansiyeline sahiptir. Agrokor (Hırvat)’ın, Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası’nın sağladığı 170 milyon Euro kredinin, Bosna Hersek’te özellikle dondurma, soda ve yenilebilir yağ üretimi ve gıda perakende satıŐı alanında yapılacak yatırımda kullanması beklenmektedir.

Hükümetin tarım ürünlerinin ülkeye girişini kısıtlamak ve yerel sanayii korumak için almak istediği tedbirler IMF ile arasında sorun teşkil etmektedir. Yüksek gümrük vergileri nedeniyle Bosna Hersek pazarına girmek oldukça zordur.

İnşaat ve İnşaat Malzemeleri : Bosna-Hersek’te toplam 22 inşaat malzemesi üreten firma vardır. Bunlardan Kakanj ve Lukavac çimento fabrikaları ile kiremit üreten Industria Gradavinskog Materiala bu alandaki en büyük tesislerdir. 1999 Kasım ayında Kakanj çimento fabrikası’nın yüzde 51 hissesi Heidelberger Zement (Almanya) tarafından 27.2 milyon dolar karşılığında alınmıştır. Lukavac çimento fabrikasının Avusturyalı bir firmaya satıŐı tamamlanmıştır.

Savaş sonrası yeniden yapılanmanın itici gücü inşaat sektörü olmuştur. Savaş sırasında küçük çaplı inşaat firmalarının ortaya çıkması bu sektörün yapısını deĐiŐtirip daha dinamik hale getirmiŐtir. Kısa ve orta dönemde daha da gelişmesi beklenen inşaat sektörünün canlılığı büyük ölçüde de dıŐ finansman olanaklarına bağlıdır.

Yol inŐaatı projeleri EBRD’nin verdiği 70 milyon Euro tutarındaki kredinin de etkisiyle hız kazanmıştır. Bu projelerden en önemlisi; önümüzdeki dönemde başlayacak olan 2.5 milyar dolar tutarındaki 340 km’lik 5C Koridoru Otoyolu Projesi’dir. Ayrıca Banja Luka’yı kuzeydeki Gradiska’ya bağlayacak bir otoyol yapımı projesi de bulunmaktadır.

Tüm bu alanlar hem inşaat malzemesi ihracatı hem de müteahhitlik hizmetleri açısından yabancı yatırımcılar için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır.

EUROSTAT tarafından 37 Avrupa ülkesinde yapılan bir araŐtırmaya göre, Bosna Hersek’te ortalama inşaat maliyetinin Avrupa ortalamasının %62’sine karşılık geldiği ve ülkenin bu bakımdan Makedonya (%54) ve Arnavutluk (%58) ile birlikte Avrupa’da en uygun koŐullara sahip üç ülkeden biri olması Bosna Hersek’in barındırdığı diğer bir avantaj olarak deĐerlendirilmiŐtir.

Otomotiv ve Makina AĞır Sanayi: Savaş başlamadan önce Bosna-Hersek’in en büyük sanayi kompleksi 50 bin kişinin istihdam edildiği, otomobil, bisiklet, haberleşme ve askeri mühimmat üretimi yapan

UNIS idi. UNIS'in bünyesindeki 84 firmadan 61'i halen faaliyette olmakla birlikte toplam istihdam 5 bine düşmüştür. UNIS'in eski performansına kavuşturulması için Volkswagen ve Kuveyt Yatırım Otoritesi ile 56 milyon DM tutarında ortak yatırım anlaşmaları yapılmıştır.

Bosna-Hersek'in bu sektörde ikinci büyük kuruluşu savaş öncesi 2,5 milyar dolarlık ciroya sahip olan Energoinvest'tir. 1997 yılında toplam cirosu 300 milyon dolara ulaşan Energoinvest'in öncelikli hedefi teknolojisini yenileyerek gaz, petrol sanayi ve elektrik dağıtım şebekelerinde kullanılan demir valf üretiminde rekabet edebilir bir duruma gelmektir.

Bosna Hersek'in toplam ithalatının yüzde 8'i (300-350 milyon dolar) motorlu taşıt araçları ve yan sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Ayrıca önümüzdeki dönemde toplu ulaşım araçlarının yenilenecek olması ülkenin ithalat potansiyelinin artacağını işaret etmektedir. İthalatçı konumunda olmasına karşın, Bosna Hersek otomobil yan sanayi konusunda Avrupa'nın önemli tedarikçilerinden biri olmayı hedeflemektedir.

2011 yılı itibariyle metal işleme sanayii ihracatında en hızlı büyüme gösteren sektör %25,6'lık büyüme oranı ile otomotiv sanayi olmuştur. Otomotiv sanayii yine 2011 yılında Bosna Hersek'in toplam ihracatındaki payını da arttırmıştır.

Otomotiv yedek parçaları sektörü ihracat odaklı bir sektör konumundadır ve üretimin yaklaşık %90'ı aralarında Almanya, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Slovanya ve Türkiye'nin de bulunduğu 30'a yakın ülkeye ihraç edilmektedir.

Bankacılık

FBiH'te 18 ve RS'de ise 9 adet olmak üzere Bosna Hersek'te bugün itibariyle 27 banka faaliyette bulunmaktadır. Bankacılık sektöründe yabancı yatırımlar ağırlıklı pozisyonudadır.

Bankaların verdiği kredilerin %70'i tüketim ve %24'ü ev alım amaçlı olup, %6'da esnaf küçük ölçekli işletmeler ve tarım işletmelerine verilmiştir

Bankacılık sektörü yabancı yatırımcıların çok ilgi gösterdiği bir sektördür. Sektörde Ziraat Bankası, Avusturyalı Raiffeisen, Volksbank, Hypo-Alpe-Adriatic, BBI Commercebank, Balkan Investment Bank, Zagrebacka Banka- UniCredito, Hypo Vereins Bank gibi uluslararası bankalar faaliyet göstermektedir. Mevduat faizleri yüzde 1.5-3 arasında; kredi faizleri ise yüzde 8-10 arasında değişmektedir.

2012 yılında bankalarca sağlanan 8 milyar Avro kredinin, yaklaşık 5.9 milyar Avro'su uzun vadeli, 2.1 milyar Avro'luk kısmı ise kısa vadeli kredilerden oluşmaktadır.

Bosna Hersek piyasası nakit paranın fazlaca dönmediği, işlemlerin açık hesap, takas veya 3-6 ay vadeli yürütüldüğü bir piyasadır.

Bosna Hersek'te Faydalı Kurumlar

T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Vilsonovo ŐetaliŐte bb, 71000 Saraybosna

Bosna Hersek

Tel: 00 387 33 665 988

Fax: 00 387 33 208 562

E-posta: saraybosna@ekonomi.gov.tr

Bosna Hersek DıŐ Ticaret Odası

Enes Aliskovic

DıŐ Ticaret Departmanı

Adres: Branislava Durdeva 10, 71000 Sarajevo, Bosna Hersek

Telefon: + 387 33 202 809

Faks: + 387 33 202 649

E-posta: enes.aliskovic@komorabih.ba

Web sitesi: <http://komorabih.ba/en/>

BİGMEV

Cenita Kocaman

Bosna Hersek ile İlişkileri Geliştirme Merjezi Vakfı

Adres: Nusreta Fazlibegovića 70 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Telefon: +387 33 264 485

Faks: +387 33 264 486

E-posta: bigmev@bigmev.org

Websitesi: <http://www.bigmev.org/>

DEİK/Türkiye-Bosna Hersek İŞ Konseyi

Aslı Özelli

Genel Sekreter Yardımcısı

aakdeniz@deik.org.tr

Nil Osmanoğlu

Koordinatör Yardımcısı

nosmanoglu@deik.org.tr